INFLUENŢA PREVEDERILOR CEDO ASUPRA APLICĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE

Teodor CÂRNAŢ, Ion TINTIUC
CZU: 341.231.14:343.85 ***carnateo@yahoo.co.uk***

A devenit aproape un aforism că, după viață, omul prețuiește cel mai mult libertatea. Înclinăm să credem că opinia este admisă în covârșitoare măsură, atât de fiecare persoană, cât și de societate în ansamblu [1, p.5]. Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia; astfel exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om n-are limite decât pe acelea care asigură celorlalți membri ai societății posibilitatea exercitării acelorași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege.

Reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. Reținerea nu poate depăși 72 de ore. Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni [6].

Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen. Motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.

Libertatea individuală și inviolabilitatea persoanei presupune că omul nu poate fi reținut sau arestat decât în baza mandatului de arestare [7, §3]. Art.25 din Constituție garantează principiul inviolabilității, libertății individuale și a siguranței persoanei potrivit căruia nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile și modul prevăzute de lege [8, §50].

Termenul deținerii persoanei in arest trebuie să fie rezonabil, iar aprecierea limitelor rezonabile se realizează *in concreto,* prin analiza circumstanțelor fiecărui caz in parte [8, §98].

Arestul este o măsură temporară, deoarece se dispune pentru o durată determinată de timp. De asemenea, este o măsură provizorie,

deoarece durează atât timp cât sunt prezente împrejurările pentru care a fost dispusă și se revocă imediat ce acestea au dispărut [8, §80]. Orice persoană arestată are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberat in timpul procedurii [15,§81]. Trebuie să menționăm că Curtea Constituțională a statuat: privarea de libertate nu poate fi prelungită cu depășirea termenului strict necesar și trebuie de eliberat cât mai rapid persoana vizată în momentul în care privare de libertate se dovedește a fi nejustificată [8, §82]. Ținem să evidențiem că arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune [8, §64]. Regula de bază este: cercetarea persoanei în stare de libertate. Obligația de a justifica reținerea, indiferent cât ar fi de scurtă, revine autorităților și trebuie făcută în mod accesibil și convingător.

Arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare, în care nu există alternative, și ca o măsură de ultimă instanță, iar nu ca măsură de pedeapsă [8, §92].

În acest sens, Curtea a relevat că se disting patru temeiuri care pot justifica aplicarea sau prelungirea arestării preventive [5]:

1) Riscul ca persoana să se eschiveze de la răspunderea penală;
2) Riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției;
3) Riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică [15, §93].

Aceste temeiuri nu urmează a fi întrunite cumulativ, fiind suficientă prezența unui singur temei pentru a aplica arestul preventiv [8,§94]. Dreptul la libertate şi siguranță, consacrat de art. 5 a CEDO, este un drept inalienabil, reprezintă unul dintre cele mai importante drepturi consacrate de aceasta şi are ca scop principal protejarea libertății fizice a individului împotriva oricărei arestări sau detenții arbitrare. CtEDO a recunoscut importanța specială a acestui drept într-o societate democratică (*Hotărârea De Wilde, Ooms şi Versyp c. Belgiei*), însă statul trebuie să aibă posibilitatea de a-i priva de libertate pe cei care reprezintă o amenințare pentru ordinea socială. [2, p.7]

În vederea asigurării bunei desfășurări a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea

adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței, legislația procesual penală a prevăzut o serie de măsuri procesuale de constrângere denumite măsuri preventive.

Codul de procedură penală R. Moldova a stabilit în art. 175 alin. (1) definiția legală a măsurilor preventive, potrivit cărora „Măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței constituie măsuri preventive” [3, §175].

Efectul preconizat de măsurile preventive se atinge doar în cazul în care aceasta se aplică fără devieri de la normele legale și recomandările Curții Europene a Drepturilor Omului date în urma expunerii acesteia pe cauzele de încălcare a drepturilor omului. În acest scop, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat o jurisprudență cu privire la aplicarea standardelor CEDO în sistemul de drept a statelor părți la aceasta, în vederea interpretării și aplicării uniforme a prevederilor acesteia. Articolul 5 CEDO garantează dreptul la libertate și siguranță în acest sens consacră la nivel internațional protecția persoanei împotriva oricărei atingeri ilegale sau arbitrale, aduse de către stat persoanei, prin aplicarea necorespunzătoare a măsurilor preventive.

Încă din momentul constituirii instanței de la Strasbourg, a fost dovedit că practica juridică a acesteia este un mijloc eficient de protecție și de uniformizare a legislației europene, precum și a altor state din lume prin aducerea acestora la un standard comun. Legislația R. Moldova nu este o excepție, legislația acesteia suportă modificări continue, ajungând la un numitor comun cu jurisprudența CtEDO.

Pornind de la faptul că R. Moldova a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, iar potrivit art. 4 alin. (2) din Constituție, „Dacă există neconcordanțe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”. Ceea ce denotă faptul că tratatele ratificate de parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, reiese că prevederile acesteia vor trebui considerate de autoritățile judiciare din R. Moldova. Aceasta duce la concluzia că organele judiciare din R. Moldova trebuie să acționeze în limitele stabilite de Convenție, fără a se putea crea alte categorii de motive

pentru a deține sau a aresta persoane particulare. În afară de aceasta, art. 5 a CEDO obligă statul contractant să nu dețină un individ, decât în conformitate cu căile legale. În mod firesc, la adoptarea hotărârii privind aplicarea măsurii preventive, instanțele naționale trebuie să aplice standardele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului: legalitatea detenției; existența unei bănuieli rezonabile; prezența unui risc; proporționalitatea, rezonabilitatea și necesitatea aplicării detenției și în sfârșit, posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției [4, p.9].

CtEDO, în bogata jurisprudență privind materia art. 5 al Convenției, a trasat anumite linii directoare în ceea ce privește condițiile şi limitele aplicării arestării preventive, plasând pe primul plan prezumția libertății ca punct de reper la examinarea unei situații concrete. Curtea apreciază negativ utilizarea în exclusivitate a unor temeiuri formale sau citarea unor texte de lege la emiterea hotărârilor judecătorești de aplicare a măsurilor preventive.

Deși potrivit legislației naționale, autoritățile de stat sunt obligate să aplice direct CEDO, până acum, judecătorii, procurorii și avocații au aplicat-o cu rezerve. În ultimii ani, a fost observată o creștere a referințelor la CEDO în hotărârile instanțelor inferioare și o schimbare pozitivă în activitatea Curții Supreme de Justiție (CSJ) în ceea ce privește aplicarea CEDO. CSJ a actualizat periodic hotărârile sale explicative ca urmare a hotărârilor CtEDO în cauzele moldovenești şi a elaborat hotărâri explicative noi pentru a asigura aplicarea adecvată a CEDO.

Aplicarea măsurilor preventive au urmări profunde asupra întregii societăți, deoarece arestarea persoanei a generat deseori o stare emoțională și o atenție deosebită în rândul societății, cu atât mai mare, cu cât persoana era mai cunoscută sau împrejurarea mai mult mediatizată de presă. Arestarea preventivă, fiind aplicată demonstrativ în primele momente ale activității judiciare, are un impact aproape totdeauna mai mare decât soluția finală, rămasă definitivă uneori după vreme îndelungată.

Negarea sau suprimarea dreptului persoanei la libertate ca drept fundamental are consecințe negative pentru întreaga societate, dar la fel și faptul de a tolera anumite acțiuni fără un răspuns din partea statului de restricționare a libertății poate duce la dezordini, din atare

considerent, acest drept nu este absolut, cazurile în care se permite privarea de libertate fiind prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Convenția, la rândul ei, s-a dovedit a fi un instrument extrem de eficient pentru reformarea instituțională, influența acesteia fiind simțită în materia procesual penală, unde a introdus modificări radicale în noul cod de procedură penală adoptat în 2003, dar și continuă să cizeleze în continuare, mergând spre o armonie între aceste două ordini juridice.

Conformitatea legislației R. Moldova cu jurisprudența CtEDO în domeniul aplicării măsurilor preventive are un scop nobil și va permite, în cele din urmă, stabilirea R. Moldova pe o nouă treaptă, alături de alte state în care garantarea drepturilor omului este o valoare supremă nu doar la nivel declarativ dar și aplicativ.

Referințe:

1. CODRUȚA KOVESI, L., FRĂSIE, D., TIȚIAN, D. *Arestarea preventive aprecierea pericolului social concret pentru ordinea publică.* București: Hamangiu, 2009.
2. RADU, R.H. *Agent guvernamental pentru CEDO Arestarea preventive aprecierea pericolului social concret pentru ordinea publică.* București: Hamangiu, 2009.
3. Codul de procedură penală a R. Moldova, nr. 122/2003, adoptat de Parlament la 14 martie 2003, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 104-110 din 7 iunie 2003, intrat în vigoare la 12 iunie 2003.
4. DOLEA, I., URSU, S., LARSEN, B., ARCUȘ, D. *Arestarea preventivă în R. Moldova și în țările europene.* Chișinău: Cartier, 2014.
5. TĂNASE, Al., SECRIERU, R., RUSU, L. și alții. *Compendiu al jurisprudenței Curții Constituționale a RM (1995-2017).* București: Wolters Kluwer.
6. Legea nr. 351 din 12-07-2001 pentru modificarea şi completarea Constituţiei Republicii Moldova.
7. Hotărârea Curții Constituționale 7/2001 (căile de atac în privința măsurării arestului).
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 23-02-2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv).